BISHOP CHESARIE OF RÂMNIC – A PROMINENT HIERARCH AND SCHOLAR OF THE 18TH CENTURY

Nicolae Nucă
PhD Student, „Ovidius" University of Constanța

Abstract: This study examines the life and work of Bishop Chesarie of Râmnic (1773-1780), a prominent figure of the Wallachian Church, highlighting his contributions to religious and cultural life. Chesarie's tenure as bishop coincided with a period of intellectual and political ferment. His multifaceted activities included church administration, publishing religious books, and translating important texts. Chesarie's prefaces to the Romanian edition of the Mineie, a collection of twelve liturgical books, reveal a profound historical vision, innovative for its time, and showcase his erudite, elegant style. This research delves into Chesarie's intellectual formation, influenced by both Byzantine tradition and Western Enlightenment ideas. His writings reflect a keen understanding of European intellectual currents. They integrate classical and contemporary sources, demonstrating independent judgment and a commitment to the Romanian language and national identity. Chesarie's historical perspective, evident in his periodization of Wallachian history, marks a departure from traditional chronicle writing. His dynamic, analytical approach underscores the importance of internal factors in societal development, emphasizing the role of culture and literacy in shaping collective memory.

Keywords: Chesarie of Râmnic, Wallachia, 18th century, Enlightenment, Orthodox Church, Romanian language, historiography, culture

Introducere

Episcopul Chesarie, recunoscut drept „unul dintre cei mai luminați ierarhi munteni ai epocii," a jucat un rol esențial în consolidarea limbii române ca vehicul al culturii și spiritualității ortodoxe. Activitatea sa s-a manifestat nu doar în plan religios, ci și în sfera culturală, prin inițiative editoriale și prin integrarea unor perspective iluministe în scrierile sale. Prefețele Mineielor, în special, oferă o privire detaliată asupra gândirii sale complexe, caracterizată de erudiție, un stil literar elevat și un profund patriotism, fiind totodată influențate de curentele filosofice ale iluminismului european.

Astfel, acest demers academic își propune să analizeze atât dimensiunea biografică, cât și contextul cultural și ideologic al epocii, evidențiind contribuția episcopului Chesarie la dezvoltarea identității culturale și naționale românești. Ne vom concentra asupra modului în care iluminismul, reflectat subtil în prefețele sale, a influențat promovarea educației, a tiparului și a unei perspective istorice moderne în cultura română.

Studiul va analiza multiple fațete ale vieții și activității episcopului Chesarie. Voi arăta că Episcopul Chesarie a provenit dintr-o familie modestă din București și a beneficiat de o educație aleasă la Academia Domnească, unde a dobândit cunoștințe temeinice de limbi clasice și moderne. Acesta a urcat rapid în ierarhia bisericească, ocupând funcții importante la Mitropolia din București și, ulterior, la Episcopia Râmnicului., din perspectivă culturală, Chesarie s-a remarcat ca editor, traducător și autor de prefețe la cărți bisericești, promovând limba română în cult și contribuind la dezvoltarea limbii literare. Prefețele sale la Minee conțin idei inovatoare despre istorie, societate și rolul cărturarului, reflectând o viziune dinamică și progresistă, influențată de iluminismul european.

I. Viaţa şi activitatea Episcopului Chesarie al Râmnicului

Chesarie al Râmnicului (1773–1780), considerat „primul istoric modern din cultura noastră," a fost comemorat în anul recent încheiat la două secole de la trecerea sa în eternitate. Originar din București, născut într-o familie modestă – fiul zarafului Ghelachi Halepliu și al soției sale, Ilinca – Chesarie a primit o educație aleasă la Academia Domnească din București. Printre profesorii săi s-a numărat renumitul dascăl de elină al vremii, Alexandru Tivitu (din Târnova), care a contribuit semnificativ la formarea sa intelectuală, înainte de a se stinge în 1761[1].

În anii de formare, Chesarie și-a extins constant bagajul cultural și intelectual, devenind fluent în limbi precum greaca, franceza, rusa și italiana, pe lângă limba română, învățată în mediul familial. Această poliglosie i-a permis accesul la opere de referință, în special în domeniile istoriei și filologiei, deschizându-i perspective culturale rare pentru ierarhii români ai epocii. Devenind un „iubitor pasionat al învățăturii," Chesarie și-a asumat misiunea de a contribui la renașterea culturală și națională a Țării Românești, pe care o asemăna cu pasărea Phoenix, prin promovarea cărții românești și a educației[2].

Tuns în monahism sub numele de Chesarie la Mitropolia din București, în timpul mitropolitului Filaret I Mihalitzis (1753–1760), el a urcat rapid în rangurile ecleziastice, devenind protosinghel și eclesiarh. După 1760, a colaborat strâns cu mitropolitul Grigore II de la Colțea, cu care a avut o relație atât literară, cât și politică[3]. În această perioadă, Chesarie s-a remarcat prin activitatea sa de traducere, corectură și publicare a cărților bisericești, lucrări ce necesitau o solidă cunoaștere a limbilor greacă și română. Printre contribuțiile sale editoriale se numără traduceri precum **„Vorova de întrebări și răspunsuri întru Hristos"** de Sf. Simeon, Arhiepiscopul Tesalonicului (1765), și **„Învățătura Ortodoxă"** a patriarhului Meletie Pigas al Alexandriei (1769), demonstrând nu doar erudiție, ci și o profundă angajare în revitalizarea teologică și culturală a epocii.[4]

La finalul anului 1769, protosinghelul Chesarie, alături de mitropolitul Grigorie al II-lea și arhimandritul Filaret (viitorul său succesor la Râmnic), a făcut parte dintr-o delegație oficială a Țării Românești trimisă la Sankt Petersburg. În anul următor, la 28 martie/8 aprilie 1770, cu prilejul Duminicii Floriilor, aceștia au prezentat împărătesei Ecaterina a II-a a Rusiei cererile țării, solicitând ca acestea să fie luate în considerare la încheierea războiului ruso-turc, început în 1768. Rămânând în Rusia o perioadă, în octombrie 1770, Chesarie a asistat la hirotonirea lui Platon Levșin, un teolog erudit, ca arhiepiscop de Tver. În timpul șederii sale la Sankt Petersburg, Chesarie a tradus în greacă o celebră cuvântare a lui Platon, rostită la 1 septembrie 1770 la mormântul țarului Petru cel Mare, în contextul unei victorii navale ruse împotriva otomanilor[5].

Reîntors în Țara Românească, Chesarie a servit Mitropolia din București până la sfârșitul anului 1771. La vacanța scaunului episcopal de la Râmnic, după moartea episcopului Partenie (1764–1771), Chesarie a fost numit vicar, conducând eparhia până la 26 decembrie 1773. În acea zi, a fost ales episcop titular, fiind hirotonit arhiereu pe 12 ianuarie 1774 și înscăunat oficial la Râmnic.

---

[1] Alexandru Elian, "Din legăturile mitropolitului Moscovei Platon cu români", în *Ortodoxia*, XII (1960), nr. 2, p. 193

[2] George Ivaşcu, *Istoria Literaturii Române***,** I, Editura Ştii, Bucureşti, 1969, pp. 291-292

[3] Alexandru Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul XVIII*, vol. I 1821, Editura Pentru Literatura, Bucureşti, 1968, p. 132

[4] I. Bianu şi N. Hodoş, *Bibliografia românească veche,* t. II, Bucureşti, 1910, pp. 166-170; 193-194

[5] Alexandru Elian, "Din legăturile mitropolitului Moscovei Platon cu români", pp. 186-192

În 1774, în apropierea semnării păcii de la Kuciuc-Kainargi (10/21 iulie 1774), Chesarie, împreună cu banul Mihai Cantacuzino, a mers la Iași, la cartierul feldmareșalului rus P.A. Rumeanțev, pentru a discuta situația țării în contextul încheierii conflictului. Ca episcop, Chesarie s-a remarcat printr-o activitate culturală, religioasă și administrativă intensă. A obținut pentru episcopie Biserica Sfinții 40 de Mucenici din București, situată pe locul actualului Ateneu Român, și a înființat școli atât aici, cât și la metocul eparhial din Craiova. De asemenea, a renovat lăcașuri de cult și a modernizat tipografia din Râmnic în 1775, cu sprijinul negustorului sibian Constantin Hagi Pop.

Chesarie a fost un orator iscusit, apărător înflăcărat al drepturilor credincioșilor săi și un avid căutător de cunoaștere. Informațiile despre curentele culturale europene ajungeau la el prin lecturi regulate din publicații precum *Mercure historique, littéraire et politique* și *Journal encyclopédique*. În 1778, a comandat și a insistat pentru achiziționarea unor lucrări fundamentale, printre care celebra *Encyclopédie* a lui Denis Diderot și Jean le Rond d'Alembert, considerată un simbol al iluminismului european. Această operă, pe care o considera indispensabilă, a fost comandată fie din Viena, fie din Leipzig, subliniind preocuparea sa pentru progresul cultural și educațional al eparhiei și al țării[6].

Această lucrare, în care „răsunau ecouri ale filosofiei iluministe," a ajuns, după ultima solicitare, în posesia episcopului Chesarie, confirmând încă o dată înclinația sa spre acest curent ideologic specific epocii. Acest fapt ilustrează preocupările intelectuale și deschiderea culturală care l-au caracterizat, orientându-l către ideile progresiste ale iluminismului.

Din păcate, însă, episcopul Chesarie, descris ca un „spirit animat de o remarcabilă curiozitate intelectuală," nu a avut ocazia să-și desăvârșească contribuțiile culturale și spirituale. Conducerea sa la episcopia Râmnicului a durat doar șapte ani incompleți, fiind curmată brusc de moartea sa neașteptată pe 9 ianuarie 1780, în timp ce se afla la metocul bucureștean al episcopiei[7].

Chesarie a fost înmormântat în Biserica Sfinții 40 de Mucenici din București. Ceremonia funerară a fost oficiată de juristul Mihail Photinopoulos, o personalitate marcantă a culturii neogrecești contemporane. Plecarea sa a fost regretată de mulți, fiind considerată o pierdere majoră pentru cultura și spiritualitatea românească. Prin dispariția sa, „soarele cel luminos de la ochii Valahiei" apunea, iar comunitatea pierdea un „mare dascăl," un „părinte bun, blând și iubitor."[8]

II. Activitatea culturala şi influenţa iluminismului asupra Episcopului Chesarie

Activitatea episcopului Chesarie se distinge printr-o profundă pasiune pentru cultură, fiind recunoscut drept „unul dintre cei mai luminați și activi prelați munteni ai secolului al XVIII-lea" și un reprezentant important al iluminismului românesc. Nu a fost doar editor de cărți, ci și un traducător remarcabil, utilizând o limbă apreciată de contemporanii săi pentru eleganța și claritatea sa, devenind un model pentru scriitorii religioși din Transilvania. În timpul slujirii sale la Mitropolia din București, în perioada de început a activității sale intelectuale, Chesarie a tradus și publicat lucrări importante precum **„Voroava"** Sfântului

[6] D. Popovici, *Studii literare,* I, *Literatura română în epoca «Luminilor»,* Editura Dacia, Cluj Napoca, 1972, p. 88

[7] Pr. Niculae Şerbănescu, „Episcopii Rîmnicului", în *Mitropolia Olteniei*, XVI (1964), p. 196

[8] Pr. Mihai Manolache, „Viaţa şi activitatea episcopului Chesarie ai Rîmnicului 1773-1780"**,** în *Biserica Ortodoxă Română*, 84 (1966) nr. 1-2, pp. 129-151

Simeon al Tesalonicului (1765) și a revizuit ediția grecească a lucrării patriarhului Meletie Pigas, **„Învățătura Ortodoxă”** (1769)[9].

Este foarte probabil ca în această perioadă, având acces la informații relevante datorită implicării sale în tratativele diplomatice legate de războiul ruso-turc (1768–1774), să fi redactat în limba greacă o lucrare intitulată, conform unor surse, **„Istorie a războiului dintre Rusia și Poarta Otomană”**, deși textul original s-a pierdut, rămânând doar o traducere în greaca populară realizată de călugărul Ambrozie Pamperis, profesor la Iași[10].

În a doua parte a carierei sale, episcopul Chesarie s-a concentrat pe publicarea unor cărți de cult esențiale, printre care **Octoihul** și **Antologhionul** (1776), **Triodul** (1777), **Ceaslovul** și **Psaltirea** (1779). Aceste lucrări urmăreau să înlesnească integrarea completă a limbii române în ritualurile bisericești[11].

Cea mai importantă realizare a sa rămâne însă traducerea completă a **Mineielor** în limba română, un efort monumental care a culminat cu publicarea integrală a acestora în 1779. Pentru prima dată, textele Mineielor – incluzând cântări, scripturi, sinaxare și indicații liturgice – au fost puse la dispoziția clerului și credincioșilor într-o formă integral românizată. Aceasta a marcat finalizarea procesului de introducere a limbii române în slujbele bisericești, având un impact semnificativ asupra identității culturale și religioase românești.

Traducerea s-a bazat pe versiuni mai vechi, precum cele realizate de mitropolitul Dosoftei al Moldovei (†1693), episcopul Mitrofan al Buzăului (†1702) și Radu Greceanu, dar și pe manuscrisele episcopului Damaschin Dascălul al Râmnicului (†1725). Lucrarea a beneficiat de contribuții colective din partea unor personalități ecleziastice de prestigiu, printre care mitropoliții Grigorie II al Ungrovlahiei, Grigorie al Sidei, Filaret (urmașul lui Chesarie la Râmnic), precum și alți cărturari precum protosinghelul Iosif, ieromonahul Anatolie, monahul Rafail de la Hurez și biv vel grămăticul Iordan Capadochianul[12].

Prin eforturile sale, Chesarie a reușit nu doar să ridice prestigiul limbii române în sfera religioasă, ci și să consolideze statutul cultural al Țării Românești în contextul iluminismului european.

Lucrarea „Mineiele de Râmnic” a reușit, prin efortul comun al celor implicați, să ofere slujitorilor bisericii și cititorilor o limbă vie, accesibilă tuturor românilor. Aceasta a contribuit semnificativ la răspândirea acestor texte în toate regiunile locuite de români și a jucat un rol important în dezvoltarea limbii române literare.

Imprimarea **Mineielor**, o colecție de douăsprezece cărți de cult ortodox ce conțin slujbele zilnice ale sfinților, aranjate pe luni – de unde și numele derivat din grecescul *men (μην)*, care înseamnă „lună” –, a început în 1776. În mod neobișnuit, prima carte tipărită nu a fost cea aferentă lunii septembrie, începutul tradițional al anului bisericesc, ci cea a lunii octombrie. În 1778 a fost publicat Mineiul pentru noiembrie, iar în 1779 au apărut cele pentru lunile decembrie, ianuarie, februarie și martie[13].

Ultimul Minei, cel pentru luna martie, a fost tipărit între 15 octombrie și 5 decembrie 1779. După moartea episcopului Chesarie, care a survenit pe 9 ianuarie 1780, o notă a fost adăugată în prefață pentru a marca acest eveniment tragic: „1780, ianuarie în 9, într-o zi joi, către seară, s-au mutatu din viața aciasta la vecinicile lăcașuri, acest plinu de rîvnă sfîntu părinte... Cine va ceti aici să zică: Dumnezeu să-lu iarte.” Acest detaliu evidențiază faptul că

[9] Algeria Simota, *Chesarie de Rîmnic*, în *Dicţionarul Literaturii române de la origini pînă Ia 1900*, Editura Academinei RSR, Bucureşti, 1979, p. 178

[10] Nicolae Iorga, *Istoria literaturii româneşti,* II, ed. a Il-a, Editura Librăriei Pavel Suru, Bucureşti, 1926, p. 584

[11] Petre Constantinescu-Iaşi, *Tipărituri româneşti necunoscute***,** Editura Presa Bună, Iaşi, 1931, p. 4

[12] Gabriel F. Ţepelea, „Mineiele de Ia Rîmnic. Contribuţia lor Ia dezvoltarea limbii române literare şi la biruinţa ei detinitivă ca limbă de cult”, în *Biserica Ortodoxă Română*, 84 (1966), nr. 3-4, pp. 377-382

[13] Episcop Dr. Antonie Plămădeală, *Clerici ortodocşi, ctitori de limbă şi cultură românească***,** Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, Bucureşti, 1977, p. 28

episcopul Chesarie nu a apucat să-și vadă proiectul complet realizat, moartea sa lăsând lucrarea nefinalizată.

Celelalte șase Mineie, pentru lunile aprilie-septembrie, probabil pregătite pentru tipar încă din timpul vieții lui Chesarie, au fost imprimate rapid, în 1780, sub îndrumarea succesorului său, episcopul Filaret (1780–1792). Această continuitate indică pregătirile anterioare ale lui Chesarie pentru publicarea întregii colecții.

Fiecăruia dintre cele șase Mineie tipărite sub coordonarea sa, Chesarie le-a adăugat câte o prefață (predoslovie). Prima dintre acestea este adresată întregului popor român, nu doar clericilor, reflectând credința sa în unitatea acestuia. Prefețele sale, caracterizate de un stil elevat și o erudiție vastă, demonstrează atât cunoștințele teologice ale episcopului, cât și familiaritatea sa cu domenii profane, inspirate de curentele iluministe. Ideile exprimate și sursele utilizate reflectă o meditație profundă asupra istoriei și trecerii timpului, conferind acestor texte o dimensiune culturală și filosofică aparte. Astfel, Mineiele tipărite sub îndrumarea lui Chesarie reprezintă nu doar un monument al culturii bisericești, ci și o contribuție de seamă la literatura iluministă românească.

Prima prefață a seriei **Mineielor**, dedicată lunii octombrie, funcționează mai degrabă ca o introducere generală la întreaga colecție. În acest text, episcopul Chesarie subliniază necesitatea și importanța demersului său editorial, folosind adesea un limbaj simbolic și alegoric, ceea ce explică absența unor detalii istorice exacte. Prefața a fost descrisă de unii cercetători ca un „poem festiv," care elogiază eforturile înaintașilor de a traduce „în limba românească… câteva slujbe ale Bisericii." De asemenea, Chesarie reflectă asupra stării culturale a românilor din vremea sa, subliniind contribuțiile cărturărești ale mitropolitului Grigorie II al Ungrovlahiei, superiorul său canonic. În acest context, folosește termeni precum „patrie" și „patriot" într-un sens anticipativ pentru renașterea națională de la începutul secolului XIX[14].

Episcopul justifică începutul imprimării cu luna octombrie, în loc de luna septembrie (conform calendarului bisericesc), prin legătura acestei luni cu evenimentele politice recente, menționând tratatul de pace de la Kuciuc-Kainargi (1774) și hatișeriful sultanului Abdul Hamid I. Aceste documente consfințeau recunoașterea unor privilegii ale țărilor române, în urma războiului ruso-turc, evenimente pe care episcopul le atribuie intervenției divine prin mijlocirea sfinților prăznuiți în luna octombrie. Chesarie încurajează cititorii să reflecteze asupra sensurilor ascunse din slujbele acestor sfinți și să-și exprime recunoștința prin rugăciune și meditație.

Prin limbajul alegoric, Chesarie explorează teme filosofice precum timpul și istoria, sugerând că poporul român va trece printr-o „dimineață luminoasă," similar ciclului natural al nopții și dimineții sau alternanței slujbelor religioase de vecernie și utrenie. Această credință optimistă este completată de o definiție timpurie a rolului cărturarului devotat binelui public, episcopul declarând că este pregătit „să facă glasul plăcut dragostei tuturor," subordonându-și întreaga ființă interesului comun. Această mărturisire este considerată o expresie a aspirațiilor către autonomia țării, văzute de Chesarie ca fiind sprijinite atât de voința oamenilor, cât și de providență, în conformitate cu conceptul bizantin de „sinergie" – colaborarea dintre voința umană și voința divină în realizările istorice.

Prefețele următoare includ referiri la numeroase evenimente istorice, religioase și laice, atât din istoria Țărilor Române, cât și din lumea antică și Europa contemporană. Aceste texte reflectă erudiția lui Chesarie, bazată pe diverse surse, și o viziune istorică mai dinamică decât cea a cronicarilor tradiționali. Prin unele perspective inovatoare incluse în aceste prefețe, Chesarie a fost considerat de unii cercetători drept „primul filosof modern al istoriei din cultura română." Deși opera sa culturală propriu-zisă se limitează la prefețele cărților

[14] Algeria Simota, *Chesarie de Rîmnic*, p. 178

tipărite sub coordonarea sa, aceasta reprezintă începuturile unei viziuni istorice evolutive în cultura românească. Astfel, istoriografia modernă românească nu debutează cu o lucrare istorică clasică, ci cu o concepție istorică bazată pe o periodizare analitică și dinamică, în contrast cu perspectiva lineară și repetitivă a cronicilor anterioare.

În incursiunea sa istorică asupra trecutului Țării Românești, episcopul Chesarie adoptă o abordare influențată de teoria ciclurilor istorice a lui Giambattista Vico și de viziunea istorică iluministă a lui Montesquieu. Considerarea societății ca fiind supusă schimbării, dezvoltându-se prin procese istorice, reprezintă o caracteristică a epocii iluminismului, iar Chesarie, prin reflecțiile sale, se aliniază acestui curent. Prefețele sale continuă tradiția umanistă și latinistă a cronicarilor și a lui Dimitrie Cantemir, abordând subiecte precum originea daco-romană a poporului român și dezvoltarea sa istorică, oferind idei mai documentate și interpretări superioare față de predecesorii săi[15].

În cea de-a doua prefață, dedicată Mineiului pentru luna noiembrie, Chesarie face un pas remarcabil pentru cultura română, realizând prima încercare de periodizare a istoriei Țării Românești bazată pe criterii istorice interne, fără referiri tradiționale la „crearea lumii" sau alte evenimente externe. El identifică trei „epoci" distincte: prima este perioada luptelor și războaielor, care reflectă cucerirea și romanizarea Daciei, bazându-se pe surse istorice precum Dion Cassius și Zonaras, dar și pe vestigii arheologice din apropierea Dunării, cum ar fi rămășițele podului lui Traian.

Cea de-a doua epocă începe cu Radu Negru Voievod, considerat întemeietorul Țării Românești, marcând perioada consolidării instituțiilor statului și a construirii mănăstirilor domnești. A treia epocă este legată de tălmăcirea cărților religioase din slavonă în limba română, desfășurată în vremea domnitorilor Matei Basarab, Șerban Cantacuzino și Constantin Brâncoveanu. Chesarie consideră această perioadă ca fiind de o importanță aparte, întrucât renașterea culturală și tipărirea de cărți în limba română au contribuit la conservarea memoriei colective și la întărirea conștiinței naționale.

Episcopul subliniază valoarea durabilă a tiparului, chiar și în fața caracterului perisabil al materialelor utilizate, observând că „tiparul dă nestricăciune lucrurilor stricăcioase ale lumii." Prin această viziune, el afirmă superioritatea culturii scrise în transmiterea valorilor și amintirilor istorice, considerând-o un simbol al continuității și identității naționale. Viziunea sa istorică, exprimată în termeni noi pentru epocă, reflectă o concepție evolutivă și dinamică asupra istoriei, marcând o ruptură semnificativă de tradiția cronicărească anterioară. Acest lucru îl plasează pe Chesarie printre pionierii filosofiei moderne a istoriei în cultura română[16].

Episcopul Chesarie, după ce a prezentat cele trei mari perioade istorice ale Țării Românești, a adăugat o a patra epocă, corespunzând timpului său, pe care o descrie cu entuziasm ca o eră a stabilității și renașterii. El numește această perioadă „veacul de acum" și îl leagă de domnia lui Alexandru Ipsilanti. Chesarie subliniază realizările importante din timpul acestui domnitor, printre care se numără obținerea unor reglementări oficiale din partea Imperiului Otoman pentru organizarea administrativă a țării, reformele monahale bazate pe canoanele vieții călugărești și instituirea unui sistem de taxe stabile, toate orientate spre binele comun și justiția socială.

Această viziune istorică, structurată în patru perioade, reflectă patriotismul și preocuparea lui Chesarie pentru dezvoltarea națională, reamintind totodată de contribuțiile istorice ale dacilor și romanilor, ale voievozilor și cărturarilor din trecut. Prin această abordare, Chesarie aduce în actualitate istoria națională, subliniind importanța noilor reforme și a continuității culturale.

---

[15] Crizantema Joja, Iluminismul. „Perioada învăţământului şi culturii în limba română in spirit iluminist", în *Istoria gândirii sociale şi filosofice în România*, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1964, p. 123

[16] Mircea Anghelescu, „Contribuţii Ia stabilirea unor premise ale literaturii româneşti moderne (1750—1780)", în *Limbă şi Literatură*, XVI, Bucureşti, 1968, p. 30

Prefața Mineiului pentru luna decembrie, publicată între februarie și mai 1779, relevă erudiția episcopului Chesarie, influențată probabil de **Enciclopedia franceză**, pe care acesta o solicitase anterior. Conținutul acestei prefețe, de o complexitate remarcabilă, combină aspecte religioase, istorice și calendaristice, indicând fie o cultură clasică vastă, fie accesul la surse de informare generală sofisticate pentru acea perioadă[17].

În prefață, Chesarie face referiri istorice ample, precum existența unui calendar cu zece luni utilizat de evrei și romani până la reforma împăratului Numa Pompilius. De asemenea, el propune o periodizare religioasă a istoriei: perioada de la crearea lumii până la nașterea lui Hristos, considerată „lungă de 5500 de ani," urmată de „veacul creștinilor," ce va dura până la sfârșitul lumii. El descrie și diverse sisteme de numărare a anilor utilizate de-a lungul timpului, cum ar fi cele bazate pe era Dioclețiană sau pe era olimpică greacă, menționând contribuția lui Dionisie cel Mic, care a introdus calculul erei creștine.

Mai mult, Chesarie demonstrează o înțelegere critică a istoriei, observând că Dionisie a greșit calculul erei creștine cu patru ani, dar recunoaște acceptarea universală a acestuia. El subliniază că această eroare nu afectează dogmele religioase, ceea ce arată o perspectivă rațională și progresistă asupra istoriei și teologiei.

Astfel, prin această prefață și prin viziunea sa istorică generală, episcopul Chesarie demonstrează o înțelegere profundă a interacțiunii dintre religie, istorie și cultură. Îmbinând informații clasice cu perspective iluministe, el își afirmă poziția ca un cărturar remarcabil al epocii, contribuind semnificativ la formarea unei conștiințe istorice moderne în cultura românească.

Predoslovia Mineiului pentru luna ianuarie, tipărit între 18 mai și 8 august 1779, reflectă un nivel înalt de erudiție, bazându-se pe surse diverse, inclusiv lucrări clasice despre istoria antică, **Geografia** lui Meletie din Ianina, și opere contemporane, precum **Enciclopedia franceză** și lucrarea lui Le Beau despre Imperiul Bizantin. Deși aceste surse i-au oferit un fundament informațional solid, se remarcă mai ales capacitatea episcopului Chesarie de a reflecta independent asupra istoriei, identificând mari perioade de „flux și reflux" și integrând lecțiile filosofiei istoriei în interpretările sale. Ideea latinității poporului român și a continuității tradițiilor romane în obiceiurile urmașilor de la Dunăre capătă pentru prima dată o dimensiune poetică, fraza lui Chesarie având o eleganță retorică și un patos care evocă strălucirea istoriei romane[18].

Predoslovia pentru luna ianuarie este considerată una dintre cele mai frumoase lucrări ale episcopului Chesarie, prin intensitatea sa lirică și reflexivă. Ea explorează temele nestatorniciei istoriei și ale continuaei transformări a lumii, strecurând ideea că împărățiile se destramă, dar popoarele asuprite renasc. În această meditație, Chesarie sugerează un optimism istoric, reflectând o viziune iluministă asupra progresului și rezilienței naționale[19].

Stilul și compoziția acestei prefețe sunt remarcabile, captivând cititorul de la început până la final. Mai mult, Chesarie vorbește aici, cu o claritate inedită pentru opera sa, despre originea latină a poporului român. În primul paragraf, oferă detalii despre luna ianuarie, explicând că a fost adăugată calendarului roman de Numa Pompilius, al doilea rege al Romei, și că numele său derivă de la zeul Ianus, „purtătorul cheii," simbolizând deschiderea către celelalte luni ale anului.

În al doilea paragraf, Chesarie face legătura dintre obiceiurile romanilor de a schimba funcțiile și dregătoriile la început de an și tradițiile similare ale românilor, pe care le consideră un „reflex îndepărtat" al originii lor latine. El aduce argumente istorice pentru această continuitate, citându-l pe istoricul Dion Cassius și pe Meletie Geograful. Conform

[17] *Ibidem*
[18] Mircea Anghelescu, „Un filosof uitat", în *Luceafărul (Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din RSR)*, XXIII, nr. 48 (1978), 29 nov. 1980, p. 1
[19] George Ivaşcu, *op.cit.*, pp. 291-292

acestor surse, după cucerirea Daciei și moartea lui Decebal, împăratul Traian a colonizat aceste teritorii cu romani, stabilindu-i fie ca locuitori obișnuiți, fie ca administratori. Chesarie concluzionează că Principatele Române, ca moștenitoare ale tradițiilor romane, și-au păstrat obiceiurile din acea perioadă.

Prin această lucrare, episcopul Chesarie nu doar reafirmă originea latină a românilor, ci și leagă tradițiile contemporane de moștenirea romană, consolidând identitatea națională. Predoslovia Mineiului pentru luna ianuarie este astfel o demonstrație a erudiției sale, precum și a talentului său de a integra informațiile istorice și culturale într-o viziune coerentă și inspiratoare asupra trecutului și identității românești.

Ultimele două prefețe din prima versiune completă în limba română a **Mineielor**, semnate de „Chesarie, smeritul episcop al Râmnicului," se remarcă printr-un conținut predominant teologic. Prefața Mineiului pentru luna februarie, imprimat între 9 august și 28 septembrie 1779, explorează în detaliu praznicul **Întâmpinării Domnului** și include o amplă discuție despre vârsta dreptului Simeon. În acest context, Chesarie adaugă o „scară" cronologică, ilustrând numărul de ani trăiți de oameni în diferite perioade biblice, precum epoca patriarhală de la Adam la Noe, urmată de cea de la Sem la Avraam, pe care o consideră începutul unei noi ere istorice.

Prefața Mineiului pentru luna martie, tipărit între 15 octombrie și 5 decembrie 1779, este marcată de un „puternic avânt retoric," abordând teme biblice, descrise de Nicolae Iorga ca „amintiri sacre," asociate cu evenimente majore din istorie, despre care episcopul consideră că au avut loc în această lună. Ambele prefețe demonstrează erudiția vastă a lui Chesarie în domeniul teologiei și al literaturii religioase. El face referiri frecvente la **Sfânta Scriptură** (Vechiul și Noul Testament), la **Istoria Biblică**, precum și la apariția **Septuagintei**, menționând contribuția dreptului Simeon la acest proiect.

Chesarie evidențiază o cunoaștere solidă a literaturii patristice și post-patristice, citând autori creștini proeminenți precum Epifanie, Chiril al Alexandriei, Ieronim, Hegesip, Teofilact al Bulgariei, Nichifor Calist și alții. Pentru aspectele legate de calendar și istoria acestuia, episcopul apelează din nou la **Enciclopedia franceză**, o lucrare iluministă contemporană care influențează în mod evident perspectiva sa.

Deși mai puțin explicit, Chesarie abordează și subiectul originii latine a poporului român în aceste prefețe. În cea pentru luna februarie, la început, remarcă faptul că românii păstrează obiceiul roman de a începe anul în luna ianuarie. În prefața pentru luna martie, el menționează că „romanii neluminați" obișnuiau să cinstească luna martie cu ramuri și flori, subliniind că descendenții lor, „din linia cărora ne tragem și noi," după ce au adoptat creștinismul, au transformat aceste obiceiuri, consacrând luna pomenirii sfinților.

Prin aceste două prefețe, episcopul Chesarie îmbină erudiția teologică cu o abordare iluministă, oferind o viziune complexă care integrează referințe biblice, istorice și culturale. Această sinteză subliniază atât valorile spirituale, cât și continuitatea tradițiilor romane în identitatea culturală și religioasă a românilor, contribuind astfel la consolidarea conștiinței naționale.

Concluzii

Episcopul Chesarie al Râmnicului s-a remarcat ca o personalitate marcantă a epocii, îmbinând rolul de lider spiritual cu cel de promotor al culturii. Dedicarea sa pentru educație, tipărirea de cărți și introducerea limbii române în slujbele bisericești ilustrează dorința sa de a contribui la renașterea spirituală și culturală a societății românești.

Influențat de curentele iluministe europene, Chesarie a demonstrat o deschidere intelectuală rară în epoca sa. Prefețele Mineielor nu sunt doar texte introductive, ci veritabile manifestări ale gândirii progresiste, prin care episcopul explorează teme filosofice, istorice și teologice. Utilizarea limbajului alegoric și referințele la idealurile iluministe subliniază o viziune modernă asupra rolului educației și culturii în dezvoltarea societății.

Prin traducerile și publicațiile sale, în special Mineiele, Chesarie a consolidat statutul limbii române ca limbă liturgică și culturală. Această inițiativă a avut un impact semnificativ asupra unității naționale și asupra conștiinței istorice, pregătind terenul pentru mișcările de renaștere culturală din secolul al XIX-lea.

Prefețele Mineielor includ elemente de filosofie a istoriei, marcând o ruptură față de perspectivele cronicarilor tradiționali. Chesarie adoptă o viziune dinamică asupra istoriei, influențată de iluminism și de teoriile ciclurilor istorice, promovând ideea progresului cultural și a rezilienței poporului român.

Moștenirea episcopului Chesarie transcende activitatea sa pastorală, definindu-se prin contribuțiile sale la consolidarea identității românești. Prefețele sale, caracterizate de un stil elegant și o erudiție vastă, rămân un exemplu al modului în care spiritualitatea și iluminismul se pot îmbina pentru a crea un impact durabil asupra unei națiuni.

Chesarie rămâne un exemplu de lider care a înțeles importanța colaborării dintre credință și rațiune. Prin angajamentul său față de educație și cultură, el a demonstrat că rolul unui ierarh poate depăși granițele bisericii, contribuind la dezvoltarea unui întreg popor.

BIBLIOGRAPHY

1. Anghelescu, Mircea, „Contribuţii Ia stabilirea unor premise ale literaturii româneşti moderne (1750—1780)", în *Limbă şi Literatură*, XVI, Bucureşti, 1968
2. Anghelescu, Mircea, „Un filosof uitat", în *Luceafărul (Săptămânal editat de Uniunea Scriitorilor din RSR)*, XXIII, nr. 48 (1978), 29 nov. 1980
3. Bianu, I.; Hodoş, N., *Bibliografia românească veche,* t. II, Bucureşti, 1910
4. Constantinescu-Iaşi, Petre, *Tipărituri româneşti necunoscute,* Editura Presa Bună, Iaşi, 1931
5. Duţu, Alexandru, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul XVIII*, vol. I 1821, Editura Pentru Literatura, Bucureşti, 1968
6. Elian, Alexandru, "Din legăturile mitropolitului Moscovei Platon cu români", în *Ortodoxia*, XII (1960), nr. 2
7. Iorga, Nicolae, *Istoria literaturii româneşti,* II, ed. a Il-a, Editura Librăriei Pavel Suru, Bucureşti, 1926
8. Ivaşcu, George, *Istoria Literaturii Române,* I, Editura Ştii, Bucureşti, 1969
9. Joja, Crizantema, Iluminismul. „Perioada învăţământului şi culturii în limba română in spirit iluminist", în *Istoria gândirii sociale şi filosofice în România*, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1964
10. Manolache, Pr. Mihai, „Viaţa şi activitatea episcopului Chesarie ai Rîmnicului 1773-1780", în *Biserica Ortodoxă Română*, 84 (1966) nr. 1-2
11. Plămădeală, Episcop Dr. Antonie, *Clerici ortodocşi, ctitori de limbă şi cultură românească,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR, Bucureşti, 1977
12. Popovici, D., *Studii literare,* I, *Literatura română în epoca «Luminilor»,* Editura Dacia, Cluj Napoca, 1972
13. Simota, Algeria, *Chesarie de Rîmnic*, în *Dicţionarul Literaturii române de la origini pînă Ia 1900*, Editura Academinei RSR, Bucureşti, 1979
14. Şerbănescu, Pr. Niculae, „Episcopii Rîmnicului", în *Mitropolia Olteniei*, XVI (1964)
15. Ţepelea, Gabriel F., „Mineiele de Ia Rîmnic. Contribuţia lor Ia dezvoltarea limbii române literare şi la biruinţa ei detinitivă ca limbă de cult", în *Biserica Ortodoxă Română*, 84 (1966), nr. 3-4